

ÉPÜLET MINT TÁJ - tektonikus formaalkotás a kortárs spanyol építészetben -

VUKOSZÁVLYEV Zorán PhD

BME Építészettörténeti és Műemléki Tanszék

zorán.vukoszavlyev@gmail.com

***Abstract:** One of the most cited nations of contemporary architectural culture is Spain that implies designers widely acknowledged on international forums. The country that suffered strains in the Civil War between the two World Wars and lived under dictatorship for decades started to develop increasingly after joining the European Union in 1986. The construction boom consummating in the 90's was not confined to the capital which was previously improved due to the centralization but it was observable in the peripheries as well where significant investments were built. New buildings came into existence related to almost all fields of economy. There are high-quality buildings representing contemporary Spanish culture among family houses of the private sphere, among investments of the service sector and among cultural developments of the government alike. However, their synopsis is not based on typology or on architectural stylish references but it analyses the adaption of architecture to natural endowments of the Iberian Peninsula as a characteristic geographical unit, emphasizing the diversity of contemporary Spanish architecture developing from the bases of modernism that rightly earned the international recognition.*

A kortárs építészeti kultúra leg többet citált, nemzetközileg széles konszenzussal elismert alkotóit felvonultató nemzete Spanyolország. A két világháború között polgárháború sújtotta, majd évtizedekig diktatúra alatt fejlődő ország szinte robbanásszerű fejlődésen ment keresztül 1986-os Európai Unióhoz történő csatlakozása óta. A '90-es években kiteljesedő építési hullám nem csak a korábban központosítottan fejlesztett főváros, hanem egészen a perifériális helyzetű országrészek esetében is jelentős beruházásokat hozott. Szinte a gazdasági élet minden szegmenséhez kötődően új épületek jöttek létre. Kiemelkedő minőségű, a kortárs spanyol kultúra reprezentáns megjelenését adó épületeket a privát szféra családi házas építésében, a gazdasági szféra szolgáltatásokat érintő beruházásaiban és nagy kormányzati művelődési fejlesztésekben egyaránt találunk. Áttekintésünk azonban nem a tipológiai, sem az építészet stílári vonatkozásai szerint merít, hanem a jellegzetes geográfiai egységként létező Ibériai-félsziget természeti adottságaihoz alkalmazkodó építészetét teszi meg vizsgálatának tárgyává. Ezzel éppen a nemzetközi elismerést (RILEY, 2006) méltán kiérdemlő, modern építészeti alapokon fejlődő kortárs spanyol építészet diverzitását hangsúlyozzuk.

1. Épület és táj

A kortárs spanyol építészet fejlődésének külföldi megítélése egy a belső fejlődés szempontjából nem annyira mérföldkőnek tartott épülethez eredeztethető: ma már szinte toposz a bauhaus mester, Mies van der Rohe által tervezett, az 1929-es barcelonai világiállításán létesült német pavilon, mely létrejöttével releváns erővel hatott az akkor még jellemzően historikus-akadémikus felfogású építészet iránt elkötelezett ország haladó szemléletű alkotói számára. (PAZÁR, 2010) A világiállítás zárása után röviddel elbontott épület ikonikus hatását mi sem bizonyítja jobban, minthogy 1986-ban rekonstruálták és ma is a katalán város kiemelkedő kulturális emléke. Az építészeti turizmus egyik célpontja létrejöttékor is közkeletű volt: a fővárosból és déli országrészekből is felutaztak megtekinteni a pavilont, mely a történeti stílusok korszakában élő ország építészeti számára egy új térszemléletet reprezentált. A tömör falas, ablakok ritmikus rendszereinek

kompozíciójára építő historizmustól eltérően falelemek kimért geometriai rendszerére szerkesztett, szabad téráramlást biztosító bauhaus épület egy új, akkor kibotakozó stílus markáns példája volt. Ha a pavilon rövid fennállása nem is eredményezhetett 1929-ben karakteres váltást a korszak építészeinek térszemléletében (KÓRÓDY-VUKOSZÁVLYEV, 2012 II.), elindult egy olyan folyamat, mely a nemzetközi modern építészet felé fordította a haladóbb szemléletű alkotókat. (CAPITEL-WANG, 2000) A modern építészet a diktatúra alatt a történeti építészethez visszahúzó kormányzati (kultúr)politikával szembeni ellenállás egyik eszköze lett – így szinte természetes, hogy továbbélése a legkiemelkedőbb alkotókon és alkotásaikon keresztül hagyományozódott. (RUIZ-CABRERO, 2001) A modern építészet szellemisége így erős alapokból meríthetett a diktatúra alól felszabaduló ország fejlődésekor, és egy jelentős építészgeneráció alkalmazott eszköztárának részét képezhette. Így szinte fél évszázados ívet adva a környezet, a természet felé nyitott épület archetípusának, mely absztrakt formáival jellemzően különbözik az organikus közegtől, de épp e kontraszt által ad határozott állásfoglalást téri dimenzióiról és mégis áramló térszervezésével a közvetlen és perspektívikusan a távolabbi környezet hatását is beépíti önmaga kompozíciójába. (PAZÁR, 2011) A modern mesterek közvetlen tanítványaként számon tartott Alberto Campo Baeza építésze jól reprezentálja e térfelfogás ma is élő szellemiségét, ahol az absztrakt minimalista építészeti keret a táj megfigyelésére és átélésére teremt meditatív közeget. (1. ábra)

1. ábra: Rufo ház, Toledo, 2009. Alberto Campo Baeza

2. Organikus

A természeti környezettel hasonló építészeti magatartás legközvetlenebbül az organikus építészet alkotásain keresztül értelmezhető. A táj formai elemeit a tömegkomponálás alapvető irányaként meghatározó, a természetes anyagokat szerkezetépítésben előnyben részesítő komplex gondolkodásmód a téri organizációban táji előképi mintákat követ. A gironai Pireneusok Golf Klub központi épületénél (2006) az egymástól lendületesen elhajló épülettömegek találkozási felületüknél kanyonszerű belső teret hoznak létre. (2. ábra) A Miás építészeti jellemzően acél merevítésű, de attraktív fa szerkezeti konstrukciót alkotnak a terek összefüggő lefedésére, ahol a tetőfelületek összemetsződéséből létrejövő hullámzó térhatárolás dinamikusán táguló csarnokokat és összeszűkülő téröblöket képeznek.

2. ábra: Pirineusok Golf Klub, Girona, 2006. Más

A hegyvonulatok és völgyeresztékek organikus kompozícióját megidéző épülettömeghez hasonlatosan táji, de teljesen más környezetet idéz meg az AMP tenerifei konferenciaközpontja (2005) Adejeben, ahol a vulkanikus képződményeiről híres szigetcsoport közösségi épületénél olvadékosan folyó láva mintázata rajzolódik fel a tömegre és a belsőben a nyersbeton felületek tektonikusan egymásra torlódó lemezei barlangok téri mintázatát hozzák. Absztrakt továbbírása ezen organikus formálásnak Carlos Ferrater granadai Tudományok háza (2008), ahol városi közegben épülettettek egymáshoz szorosan kapcsolódó sávjai helyenként tágabb téri egymásmellettség jelennek meg és alkotnak összefüggő egy séget.

3. Morfológikus

A táji környezet szorosan vett morfológiai adottságait írja tovább az RCR iroda Les Preses-i park-fejlesztése (2005). A vulkanikus kőzetet bemutató ketrészletekben a természetes anyag alkotta tömeg demonstratív jelenlétére alapoznak, amikor hézagosan rakott corten-acél lemezek között szinte tapinthatóan feltűnik a kőzet nyers ereje. Az ipari anyag egyöntetű alkalmazása a varászatlan táji környezet feltárulására koncentrálnak és ösvényeket szegélyező pihenőfelületek kompozíciós elemeiben is megjelenik – így térben távoli elemek konstellációja alkot egységes szemléletű beavatkozást. Az építészeti alkotás szinte a táj részévé válik, annak csak használati modulálását biztosítja. A természet rendjében felületek kiemelkedésével képződő hierarchia logikája szerint komponálta családi ház tervét az Acebo & Alonso építészpáros. A madridi Vars ház (2003) két földémlemeze fogja közre a fő lakószintet (3. ábra). A két horizontális elem egymáshoz és az enyhén lejtő telek kertfelületéhez való viszonya eredményezi a térelemek kinyílását vagy épp intimebb szeparálhatóságát. Ha a két földémlemez eltávolodik egymástól, nagyobb belmagasságú nappali tér jön létre, a szintben fellépcsőző terek jobb kilátást biztosítanak, az összetartó lemezek kisebb belmagasságú egyéni terket képeznek. Irisarri & Pineira építészek pontevedrai Rondela háza (2006) azonban nem belső téri formaképzésére helyezi a hangsúlyt, hanem a lenyűgöző telekadottság, a meredek lejtő adta távlati kilátás felé fordítja épületének minden elemét, akár erőteljes konzolt is alkalmazva hogy e látványt minél több térelemből feltárhassa.

3. ábra: Vars ház, Madrid, 2003. Acebo&Alonso

4. Topografikus

A helyrajzolat meghatározó tervezési alapséma is lehet az építészek számára. Barozzi & Veiga építészek egy kisvárosi környezet sűrű beépítésű szövetének határvonalán hozták létre Ribera del Dueroban a Növényegészségügyi Központ (2009) épületgyűjtését. A településszéli helyzet még számos viszonyulási pontot adott a meglévő telekstruktúrák és fennmaradt (és felújított) épületek vonatkozásában, de a településszéli helyzet, a tájat (mint munka-tárgyat) felügyelő pozíció erős identitás-elemként jelenik meg. A régi épületekhez csatlakozó épülettömbök között felnyíló kis teresedés a völgy felé kimozduló toronyszerű kubus előterévé válik. Eltávolodva kissé a tág perspektívákat biztosító táji környezetektől, az urbánus közeg is biztosíthat – ha nem is széles horizontú, de – karakteres közeget. A galíciai Lugo egyik városi parkjának felső szegletében jött létre Nieto & Sobejano tervei szerint az Interaktív Történeli Múzeum (2011). A kert jelleget megtartani akaró tervezők a föld alá süllyesztették a beépítést, és azok jelentősebb téri igényei kiemelkedő szoborelemként, valójában felülvilágítókként jelennek meg – az urbánus közpark nagy felületét érintetlen megtartva.

4. ábra: Levene ház, El Escorial, 2005. Eduardo Arroyo

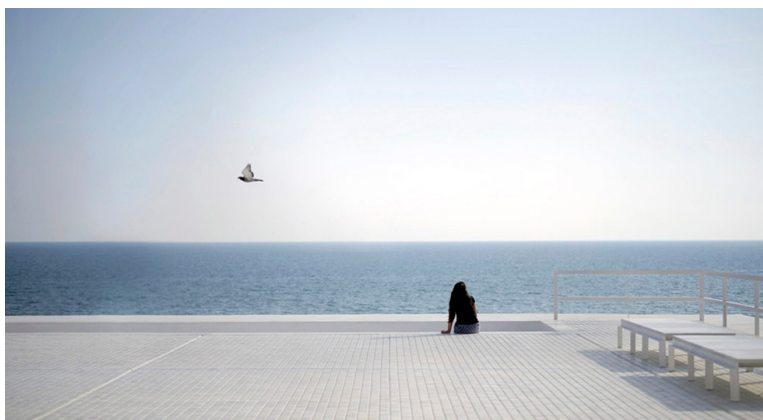
A szoros városi szituációk a magánélethez kapcsolódó építkezésekben talán még koncentráltabb figyelmet kívánnak. A Madrid közeli El Escorial település villaházas

zónájában az építetőknek azért esett választása egy erdős területre, mert a fákkal teletűzdelt, viszonylag vadul fejlődő növényvilág elvárásolta őket. Megfelelő építésze letek Eduardo Arroyo személyében, aki ezt a domináns topografikus helyzetet felfejtette és épület-organizációjával a ház belső tereinek szerves részévé tette. A Levene ház (2005) funkcionális egységeit minél inkább szétfejtve egymástól a szobaegységeket és közösségi tereket önálló elemenként tolta be a fák közé. A kétszintes beépítésből adódóan egyes térelemek szinte a fák lombkoronái közé szorulnak, a feszes viszony a házat az erdő részévé teszi. (4. ábra)

5. Marad a táj

A modern építészet alapjain fejlődő, mára igen sokrétű építészeti magatartást prezentáló kortárs spanyol építészet lenyűgöző természetességgel fordul a táj értékei felé. A szellemi alapvetésben a környezet felé orientált kompozíció lehet organikus formai hasonulásokkal dolgozó, lehet alaktanilag tektonikus kompozíciókkal dolgozó vagy épp a helyrajzi szituációkból kibontott – lényeges eleme ugyanakkor mindig a tájjal, a környezet értékeivel szoros viszonyt kiépítő, az egymásmellettségéből erőt merítő alkotói szándék. (5. ábra) Ezt a közvetlen kapcsolódást mutatja Alberto Campo Baeza óceánparti beépítése Cadizban is, ahol a történeti városi közeg három oldalról térfalakkal zárt egységébe emelt szintű platóra könnyed pergolát helyezett. Nincs más, csak az ember alkotta térfalak és a végtelen horizont.

5. ábra: Katedrálisok közt, Cadiz, 2009. Alberto Campo Baeza

A tanulmány az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával valósult meg.

Felhasznált szakirodalom

ÉPÍTÉSZIRODÁK HONLAPJAI: www.baeza.com, www.nomad.as, www.nietosobejano.com, www.barozziveiga.com, aceboxalonso.blogspot.com, www.rcrarquitectes.es, www.amparquitectos.com, www.miasarquitectes.com

KÓRÓDY A. – VUKOSZÁVLYEV Z. (2012) *Régi és új – tisztelet és kontraszt a kortárs spanyol építészetben*. In: Utóirat – MÉ melléklete. 2012/3. pp.28.33.

CURTIS W. (2003) *Territories of Investigation*. In: El Croquis Nr 118, En proceso, pp. 4-23, 2003.

PAZÁR B. (2010) *Építészet és idő*. In: Építészfórum, 2010. április 21. <http://epiteszforum.hu/node/15708>

PAZÁR B. (2011) *A táj, mint az építészet ihletője, avantgarde és tradicionalizmus az építészetben*. In: Építészfórum, 2011. november 4. <http://epiteszforum.hu/node/19888>

- RILEY T. (2006) (ed.) *On Site: New Architecture in Spain*. The Museum of Modern Art, New York
- CAPITEL A. – WANG W. (2000) (et.al.) *Twentieth-Century Architecture in Spain*. Sociedad Estatal Hanover 2000, S.A. – Tanais Ediciones, h.n.
- COHN D. (2000) *Young Spanish Architects*, Birkhäuser, Basel
- RUIZ CABRERO G. (2001) *The Modern in Spain: Architecture After 1948*, MIT Press, Cambridge-London